

't inschrien

achtste jaargang nr 1, januari 1976 kwartaaluitgave

Een Inschrien is een vakje in de tuugkist waarin waardevolle zaken werden bewaard.

Kopij inzenden aan:

Th. L. M. van Stapele, Deldenerstraat 103, Hengelo - redactie-secretaris.
telef. 05400 - 20664

Redactie: J. J. H. Meijer, Olde Meulenweg 2, Hengelo, tel. 05400 - 12851, eind-redacteur
Adriaan Buter, Neede
H. H. Hagens, Almelo
J. Overbeeke, Haaksbergen

Administratie:

Mej. G. A. Weussink, Kortenaerstraat 20-II, Enschede, tel. 053 - 310206

Bank: Algemene Bank Nederland N.V. te Enschede, Hoedemakersplein.

Giro: nr. 1818110 t.n.v. Administratie 't Inschrien, Kortenaerstraat 20-II, Enschede

Abonnementsprijs f 10,- per jaar.

Losse nummers f 3,- (exclusief portokosten)

Uitgave van de Oudheidkamer 'Twente' te Enschede

Overname van de inhoud, in welke vorm ook, is niet toegestaan zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

1

Muntvondsten in Oost-Overijssel

De Oudheidkamer Twente heeft in haar verzameling een aantal muntvondsten. Op de vraag, hoe dergelijke 'schatten' ontstaan, is geen eensluidend antwoord te geven. De meest voorkomende oorzaak zal geweest zijn, dat mensen, die munten bezaten, deze uit angst, vooral in tijden van oorlog en plunderingen, begroeven. Anderzijds kan ook iemand zijn geldebuidel verloren hebben, waarbij de munten zodoende in de grond terecht kwamen. Om uit te maken, of er wel of niet van opzet sprake is, moeten we precies van de vondstomstandigheden op de hoogte zijn.

De oudste muntschat uit Twente voert ons terug tot in de Romeinse tijd. In 1869 werden in Denekamp 116 zilveren denariën uit de periode 155-14 v.Chr., dus nog uit de tijd van de Republiek, gevonden. In de verzameling van de Oudheidkamer bevinden zich ook vijf denariën waaronder drie van keizer Hadrianus en één van Faustina. Waar deze munten vandaan komen, is niet meer te achterhalen; misschien zijn ze wel gevonden. Op zichzelf staan twee vonsten uit 1844: te Agelo bij Ootmarsum een Antoniniana van de soldatenkeizer Postumus en tussen Rijssen en Elsen een denarius van Vespasianus.

Uit een lange periode na de Romeinse tijd zijn geen muntvondsten bekend. De archivalia van het klooster Werden bewijzen, dat in de 11e eeuw munten in Twente bekend waren. Een reeks boeren was verplicht enkele penningen af te dragen. Welke rol de munten in de Twentse economie toen speelden, is niet precies na te gaan. In de 11e eeuw waren ze waarschijnlijk nog slechts een rand-

verschijnsel. We moeten ervan uitgaan, dat de overgang van ruilhandel naar geldhandel niet in één klap tot stand kwam, maar zich langzaam en trapsgewijs voltrok. Evenals in het naburige Münsterland waren in Twente munten in omloop van de belangrijke handelsstad Deventer, waarvan de Munt in 1046 door de Keizer aan de bisschop van Utrecht was geschonken. Helaas zijn dergelijke munten in Twente nooit gevonden. Een in Almelo gevonden penning van de bisschop van Utrecht maakt het aannemelijk, dat in de 13e eeuw de kleine Utrechtse penningen in omloop waren. Veel oorkonden uit de 14e eeuw geven aan, dat voor betalingen penningen uit Münster of Osnabrück werden gevraagd.

In die eeuw werden in Utrecht geen penningen meer geslagen. De Westfaalse penningen waren echter nog zwaar en van betrekkelijk goed zilvergehalte. Uit de 14e eeuw stammen ook de oudste middeleeuwse muntschatten van Twente. Bij graafwerk in een oude wal werd in 1849 in Lonneker een pot met munten gevonden. Een nauwkeurig overzicht van deze vondst bestaat niet; hij schijnt rond 1375 begraven te zijn. Hij bevatte enkele penningen van de Münsterse bisschop Floris van Wevelinckhoven (1364-1378), maar ook enige Grooten. In 1266 was in Frankrijk een munt van 12 deniers ingevoerd. Voor die tijd was dat een revolutionaire gebeurtenis, omdat daarmee munten van verschillende waarde naast elkaar stonden. Al heel gauw vond de nieuwe grote zilveren munt bij de kooplieden ingang. In het gebied van de Münsterse en Osnabrückse penningen, dus ook in Twente, deed

Redactie en administratie van 't Inschrien wensen U een voorspoedig nieuw jaar. Tot onze spijt moeten wij U mededelen dat wij de abonnementsprijs voor dit jaar moeten verhogen tot f 10,-. Gestegen drukkosten alsmede de wens om het financiële hoofd boven water te houden noodzaken ons hiertoe. Tevens zullen wij voor het eerst aan onze buitenlandse abonnees de porto-kosten in rekening moeten brengen.

deze Groot-Turnoois omstreeks 1340-1350 vier penningen. Het uittellen van geld werd erdoor vergemakkelijkt en zodoende werd deze munt in bijna alle landen van West-Europa aanvaard. Ook in de Lonneker vondst waren er enkele aanwezig, echter ook een paar nabootsingen uit Holland. Andere Grootten, die in de Nederlanden werden geslagen en ook hier verbreiding vonden, waren de Leeuwengroot (ingevoerd in 1337) en de Plak (ingevoerd in 1365). Ook deze beide waren in de mundvondst van Lonneker vertegenwoordigd.

In 1850 werd ook in Heemse, Ambt Hardenberg, een pot met munten gevonden, die in ongeveer dezelfde tijd als die van Lonneker moet zijn begraven. De inhoud was vrijwel gelijk, alleen waren er in plaats van Münsterse nu Osnabrückse penningen, en verder kleinere Hollandse penningen (= $\frac{1}{4}$ Münsterse penning), een hol geslagen penning vermoedelijk uit Mecklenburg of Pommeren alsmede een Boheemse Groot.

In 1933 werd in Hardenberg weer een muntvondst gedaan, nu van 31 zilveren munten, overwegend Plakken (1365-1370). Gelijksortig aan de bovengenoemde was de vondst te Dalfsen in 1934 (61 zilveren en één gouden munt), die echter geen kleingeld bevatte. Deze was begraven in een Jacobakan van het in Siegburg (Rheinland) vervaardigde type. Het grootste deel van deze vondst wordt thans in het Rijksmuseum Twente bewaard. De vondsten van Heemse, Lonneker en Dalfsen zijn bovendien van belang omdat er gouden munten bij zijn. In 1337 werd in Antwerpen het 'gouden schild' in omloop gebracht, dat nog meer aan de handel over lange afstand beantwoordde. Voordien waren gouden munten niet gebruikelijk. Het muntwezen werd hiermee echter ook weer ingewikkelder gemaakt.

De gelijke datering van de vier muntschatten kan geen toeval zijn. Welke gebeurtenissen hebben de toenmalige bewoners van Twente ertoe gebracht, hun geld in veiligheid te brengen?

Van iets jongere datum is de in 1959 te Vriezenveen gevonden muntschat met 10 Grootten uit Arnhem en 9 uit Holland alsmede 5 Zuidduitse Hellers.

Een verdere muntvondst had plaats in Ambt Delden in 1923. Het Twentsch Zondagsblad berichtte hierover:

'Midden Maart dezes jaars stootte de landbouwer J. Assink op het erve de Schutter, Sint Annabrink, gemeente Ambt-Delden, bij het afgraven van een akker ongeveer 70 c.M. onder het maaiveld op een horizontaal liggend Jacobakannetje, dat, in stukken verbrijzeld, een schep zilveren oude munten voor zijn voeten deed rollen'.

De meeste van de 333 munten waren uit het bisdom Utrecht, Holland, Gelre en Brabant, daarnaast echter ook uit Luik, Kleef, Aken en een tiental uit Milaan. De jongste was van 1421.

Na de dood van bisschop Frederik in 1423 kwam het tot heftige uitbarstingen die veel van een burgeroorlog hadden. Vermoedelijk ligt hierin de reden voor het begraven. Waarom ze nooit weer is opgegraven, zal wel altijd een raadsel blijven.

Verdere vondsten van 15e-eeuwse munten zijn niet bekend. In 1897 werden in Oldenzaal gouden munten van 1496-1506 gevonden, hoeveel precies is onbekend. Na 1560, waarschijnlijk al in de Tachtigjarige Oorlog, werden in Kollendoorn, Ambt Hardenberg, vijf gouden munten begraven, die in 1894 werden gevonden. Met de beroeringen en gevaren van deze oorlog, die immers op het eind van de 16e eeuw ook Overijssel zo zeer teisterde, moet de vondst van Denekamp in verband gebracht worden. De schat is korte tijd na 1591 begraven, in 1959 weer ontdekt en omvatte zilveren munten uit Gelre, Groningen, Engeland, Portugal en Spanje. Vlak na 1604 werden in Saasveld, gem. Weerselo, vier gouden en 122 zilveren munten begraven, weer teruggevonden in 1935.

Zeer omvangrijk met zijn 323 zilveren munten was ook de na 1623 in Buurse, gem. Haaksbergen aan de aarde toevertrouwde muntschat, die zich thans eveneens in de verzameling van de Oudheidkamer Twente bevindt. De munten stammen meest uit de Nederlanden, een enkele echter uit Engeland, Spanje en Zuid-Amerika.

In 1899 werden in Dalfsen weer munten gevonden, ditmaal 59 zilveren, uit de jaren 1661-1685. In 1931 kwamen in Nijverdal, gem. Hellendoorn, bij afbraak 106 zilveren munten voor de dag; de vondstomstandigheden zijn niet meer precies bekend. Ook deze bevinden zich thans in de Oudheidkamer Twente. Veel kleiner was een vondst in 1968 op het erve Jonkman in Deurningen,

gem. Weerselo. Spiegelen zich hier verschillen in sociale omstandigheden af? Op Jonkman werd 18 gulden, in Nijverdal echter 131 gulden begraven.

Uit veel later tijd stamt een kleinere vondst van 28 zilveren munten (1775-1861), die in 1918 in Berghuizen, gem. Hellendoorn, gedaan werd.

In de laatste jaren worden nog slechts zelden muntvondsten bekend. Dat is zeer zeker te wijten aan het feit, dat graafwerkzaamheden tegenwoordig met de draglinie worden uitgevoerd. Anderzijds worden echter ook veel vondsten geheim gehouden door de vindsters, uit angst, dat de vondst hen zal worden afgenomen. Die angst is ongegrond. Het Koninklijk Penningkabinet in Den Haag registreert alle vondsten van munten voor wetenschappelijke doeleinden, zowel losse munten als grote vondsten, en is de vindsters juist behulpzaam.

Peter Ilich

Literatuur:

algemeen:

H. Enno van Gelder en Joh. S. Boersma,
Munten en muntvondsten; Fibulareeks 35,
Bussum 1967

bijzonder:

Vondst Denekamp: Overijsselsche Almanak 1849,
pag. 123-132

„ Heemse: idem 1850, pag. 61-72

„ Vriezenveen: Jaarboek voor Munt- en
Penningkunde 1959, pag. 101-102

„ Delden: idem 1923, pag. 92

Twentsch Zondagsblad 15.4.1923

„ Oldenzaal: Verslagen der Rijksverzamelingen
van geschiedenis en kunst, Jaar-
verslag van het Kon. Penningkabinet
1897

„ Denekamp: Jaarboek voor Munt en Pen-
ningk. 1959, pag. 103 (na 1591)

„ Haaksbergen: Oudheidkundig Jaarboek
1921, pag. 243

„ Dalfsen: als Oldenzaal, 1899 (na 1685)

over vondsten van een enkele munt:

Overijsselsche Almanak 1844, 1847, 1848,
1852, 1854.

De muntvondst van Buurse, gem. Haaksbergen.

Het Friese element in de Enschedese samenleving

Wanneer men van tijd tot tijd in aanraking komt met archiefstukken uit bij voorbeeld IJsselsteden als Doesburg, Zutphen, Deventer en Kampen, valt het telkenmale op hoe, vooral in bloeitijden, allerlei personen van elders, veelal uit Westfalen, zich in één der genoemde steden gevestigd hebben en deze mede gemaakt hebben tot wat zij nu zijn. Mede, hoewel men voorzichtig gezegd ook zou kunnen stellen dat zij, komende van elders, het eigene en kenmerkende van hun nieuwe woonplaatsen scherper hebben gezien dan veelal de eigen bewoners en de nieuwe bewoners door hun inbreng het eigene van die nieuwe woonplaatsen meer en beter tot uitdrukking hebben gebracht. Dat dit niet alleen tot de IJsselsteden beperkt gebleven is zal duidelijk zijn; onder andere Gdańsk, Wenen en Amsterdam had ik even goed kunnen noemen. En dat een dergelijke migratie tot een zeker tijdstip in het verleden geduurd zou hebben, is natuurlijk eenneens niet juist; zij gaat door tot op de dag van vandaag - denk aan het vertrek uit de randstad Holland - en zij zal altijd voortgaan zolang er menselijk leven op aarde is.

Dat in het navolgende in eerste instantie aan het Friese element de meeste aandacht wordt geschonken is toe te schrijven aan de Friese afkomst van ondergetekende en hij daardoor meent enigszins beter op de hoogte te zijn.

Wat Enschede betreft is het opvallend dat zij enkele burgemeesters van Friese afkomst heeft gehad en nog heeft: Tjerk van der Zee, Edo Bergsma (1896-1932), Auke Vleer. Algemeen bekend is dat Edo Bergsma, dank zij de aanwezigheid van plaatselijk Enschedees kapitaal, in staat was het Singelplan te doen uitvoeren waardoor Enschede een eigen gezicht kreeg. Voorts is de leiding van het middelbaar onderwijs te Enschede lange tijd in handen geweest van Friezen: van de Berg uit Wijnjeterp (Gem. Lyceum) en G. Velds uit Tjerkgaast (Gem. HBS-A). Bij het lager onderwijs komt men eveneens Friezen tegen: de Boer (Broekheurne), Buma (Stevenfenne).

Bij de gemeentelijke overheid waren zij ook niet onbekend: Schat (Gemeentewerken), Koopal (gemeente-arts), Kooistra (Chef bouwkundige zaken Stadhuis), terwijl op 's Rijksbelastingkantoor al gauw de tongval van menig ambtenaar de Friese afkomst verried en hetzelfde geldt voor de douane. Daarnaast is er in de medische wereld van Enschede een aantal artsen (en tevens verpleegsters) aan te wijzen wier wieg in It Heitelân heeft gestaan. En overtalrijk zijn degenen die in fabrieken, kantoren, winkels en anderszins werken, hun Friese geboortegrond verlieten om in Enschede een nieuw en beter bestaan op te bouwen en daardoor tevens mee te werken aan de op- en uitbouw van deze stad.

Het spreekt welhaast als vanzelf dat men in de vreemde naar een bindende band zocht en men vond deze door de vereniging 'Fier fen hûs' op te richten die, meen ik, onder andere er mede toe bijgedragen heeft dat Enschede - hoe kan het anders - een ijsbaan kreeg. De 'krite' kende jarenlang een bloeiend bestaan, gaf 's winters toneeluitvoeringen waarbij in de pauze men in het Fries geschreven boeken kon kopen, terwijl er verder het zangkoor Us Liet was dat vele malen hoge prijzen bij konkoersen behaalde. Helaas is de vereniging een stille dood gestorven en dit wellicht ten nadele van het Enschedese kulturele leven. Kwamen niet ook Tetman en Jarich de Vries enkele malen optreden in de Twentse Schouwburg?

Misschien kan een vernieuwde 'krite' in een andere vorm de Friezen binden met het doelmerk vanuit hun Fries-zijn de Enschedese samenleving te verrijken. De TH Twente kent sinds enige tijd een Friese studentenvereniging. Zou een dergelijke vernieuwing van die zijde moeten komen maar dan zonder een al te grote intellectuele overheersing? Merkwaardig is overigens dat onder de beiaardiers van Drienerlo een aantal van hen óf van moederszijde dan wel van vaderszijde, een enkeling van vaders- en moederszijde, van Friese afkomst is.

Opvallend is voorts dat zich de laatste jaren enkele Friese onderwijzers in Enschede gevestigd hebben die in de Friese literatuur als schrijver en of dichter naam gemaakt hebben: Reinder van der Leest en Meindert Bijlsma. In dit verband rijst de vraag of de Enschedese boekhandelaren niet bereid zijn tijdens de jaarlijkse Fryske Boekewike in oktober in hun winkels aan dit feit aandacht te schenken.

Dit artikel streeft in genen dele naar volledigheid. Het wordt alleen maar als een aanloop beschouwd voor diegene die bij gelegenheid het onderhavige onderwerp van zijn studie wenst te maken. Uitgangspunten die daarbij genomen kunnen worden, zijn bij voorbeeld; in hoeverre hebben de Friezen, elk voor zich en te samen, vanuit hun Fries-zijn, en dat zowel in hun dagelijkse arbeid als in hun vrije tijd, aan de veelzijdige opbouw van Enschede gewerkt. In hoeverre is daarbij hun Fries-zijn van invloed geweest? Bedoeld wordt hiermee de hen kenmerkende Friese eigenschappen. Maar ook, in hoeverre zijn zij daarbij door hun Fries-zijn gehinderd? De ervaring leert dat de persoonlijke ontplooiing vanuit het Fries-zijn in een niet-Friese omgeving soms een belemmering kan vormen. Een ander punt is in hoeverre de nakomelingschap het Fries-zijn ervaart en eventueel verwezenlijkt. Ik denk hierbij aan de kunstschilder Johan Haanstra en ik denk tevens aan de beïnvloeding tijdens vakanties in It Heitelân. Het archief van 'Fier fen hûs' - waar bevindt zich dat? - kan hopelijk een hulpmiddel zijn bij het naspeuren van een en ander.

Mogelijk kan een door mij bovengenoemde studie zich tot geheel Twente uitstrekken; dit in verband met het groeiende Twentebesef waardoor tevens een meer afgerond geheel ontstaat. In Hengelo bijvoorbeeld vallen bij de artsen de uitgangen -stra, -sma en -a bij de achternamen op. In de Twentse zuivelwereld kende men Brandsma (Denekamp) en Zuidema (Haaksbergen). Nu ik toch over Haaksbergen heb, deze plaats had jarenlang een gemeente-ontvanger die uit Bolsward kwam. De Zoutindustrie had lange tijd de boormeester van Egten en momenteel heeft men in Rijssen op het stadshuis een chef onderwijs enz. (Wierda) die uit Friesland afkomstig is.

In de kerkelijke wereld van Twente speelt de Friese afkomst eveneens een rol. Kreeg de

toren van de NH-Kerk te Glanerbrug niet een zadeldak? Daarbij tevens passend in de rij van zadeldaktorens die zich van Welsum en Terwolde via Bathmen, Geesteren en Losser tot in Westfalen voortzet. Het zal overbekend zijn dat voor het merendeel Friezen Overdinkel en Glanerbrug bevolkten terwijl zij in Gronau werkten. In deze plaats komt trouwens nog de naam Dragtstra voor. Maar ook de Veldmaat kreeg door toedoen van een Friese priester bij zijn Bonifaciuskerk (Bonifacius Dokkum) een zadeldaktoren. Voor dit gedeelte van het onderhavige artikel geldt eveneens dat het niet volledig is. Wel wil ik nog de vraag stellen in hoeverre ook in Twente bij de nakomelingschap het Fries-zijn nog ervaard wordt en of men zich aldus ontplooit. Om een voorbeeld te noemen, de kunstschilder Riemko Holtrop te Delden werd in 1914 uit Friese ouders te Hengelo (O) geboren.

Uit het bovenstaande mag niet gekonkludeerd worden dat alleen de Friezen zaligmakend zouden zijn geweest voor Enschede respectievelijk Twente. De Groningers en Drenten hebben eveneens hun belangrijke bijdragen geleverd aan de Enschedese/Twentse samenleving en dit zeker op onderwijsgebied: meester Schierbeek (Glanerbrug, Boekelo) en voor het middelbaar onderwijs Willem Diemer. En voor de Drenten geldt dit thans nog: Wim Hagting (Pathmoschool). In tegenstelling tot de Friezen kennen Drenten en Groningers in Enschede bloeiende verenigingen welke uitvoeringen stampvolle zalen weten te trekken. Misschien dat de Enschedese boekhandelaren van tijd tot tijd ook eens aandacht aan de niet onbelangrijke Groninger literatuur willen schenken.

Behalve de uit het noorden afkomstige personen zijn er zoals bekend ook personen uit andere provincies naar Twente gekomen en door hun vestiging alhier mede werkten aan de opbouw van dit gewest. Bij de Twentse Courant zijn dit enkele Limburgers zoals Jan van den Dungen en Jo Veugeliers. Het burgemeesterschap in Twente werd en wordt ook in enkele gevallen door Zuiderlingen bekleed: Tubbergen, Haaksbergen, Oldenzaal, Borne, Hengelo. Allen hebben elk naar hun aard en wijze Enschede/Twente gemaakt tot wat het nu is of tot wat het worden zal.

Naar mijn mening bewijst een studie als bovenstaand genoemd alsmede allerhande andere studies eens te meer dat de oprichting van een Oostnederlandse Akademie ter begeleiding van een en ander steeds meer noodzakelijk wordt. Aldus wordt het mogelijk het velerlei doen en laten van de regio Twente, en dit in samenwerking met andere regio's, ook aan gene zijde van de grens, in boekvorm of anderszins (tijdschriften) vast te leggen zodat belangstellenden ervan kennis kennen nemen terwijl tevens het nageslacht het gemakkelijk wordt gemaakt wanneer zij een of ander willen naspeuren en vastleggen. Het is nu éénmaal zo dat het regionale het universele in zich heeft en derhalve dient het in het belang van de medemens ontplooid te worden.

Het bovenstaande had ik grotendeels gereed toen mij als 'stiper' van de Fryske Akademy het nieuwste nummer van It Beaken, wetenschappelijk orgaan van deze Akademy, werd toegezonden. Het betreft hier It Beaken, 37e jiergong, nûmer 3, Fryske Akademy, Ljouwert 1975. Titel: Amsterdam en Friesland, zeven eeuwen relaties, door verschillende schrijvers. Een en ander was voor mij eens te meer een stimulans om het bovenstaande artikel voor 't Inschrien te schrijven.

Enschede, zomer 1975

Rinus de Jong

Het dorp Hengelo in 1825 en 1865

U vindt bij dit korte verhaal weer een paar reproducties van oude kaarten. Het betreft twee kadastrale kaarten uit (ongeveer) 1825 en de eerste 'stafkaart' van deze streken, gedateerd 1865. Degenen die het vorige verhaal 'Hengelo en omgeving anno 1750' hebben gelezen, zullen misschien al iets verwacht hebben naar aanleiding van mijn opmerking over de vogelvluchttekening van de Heer Hamer. Met laatstgenoemde heb ik intussen een goed gesprek gehad, waarbij we besloten, ondermeer, om met deze reproducties, het oordeel aan de lezer zelf over te laten. De Hamer-tekening is nog te krijgen en het is zeer instructief, deze hierna te gebruiken.

Er is zoveel interessants te zien op beide kaartfragmenten, dat het in dit korte bestek niet mogelijk is, genoeg op te sommen. Er wordt volstaan met enkele bijzondere punten. Let U eens op de vele beken:

'Barflosche Beek', vormt de Zuid-West-rand van het dorp. Daarover de 'Hengelose Brug' met tolboom. Verder duidelijk op de 1865 kaart de 'Koem' (zie artikel Eising in editie 1-1975). 'Drienerbeek' (stroomopwaarts Leutinkbeek genaamd) met de watermolen en de (vis?) vijvers langs de Colensostraat. Deze vijvers worden ook gevoed door de 'Sikbeek' (waaraan de 'Olde Mole') komende uit Groot Driene.

Voordat de Drienerbeek in de Barflosche beek samenvloeit tot Bornse beek, wordt eerst nog de Thiemsbrug en de 'Steenen Brug' (toegangsweg naar 't Huys Hengelo) gepasseerd.

Let U eens op oude wegen:

'Oude Bornse weg' (zie Hottingerkaart vorig artikel) waarvan het begin alleen nog is te zien op de 1825 kaart, naast en 'onder' de toendertijd kersverse Bornse straatweg. Eerbiedig buigen beide wegen nog om het in 1825 reeds afgebroken Huys Hengelo heen. Daar waar de Bornse straatweg zich van de zeer oude Bornseweg losmaakt, staat een tolboom.

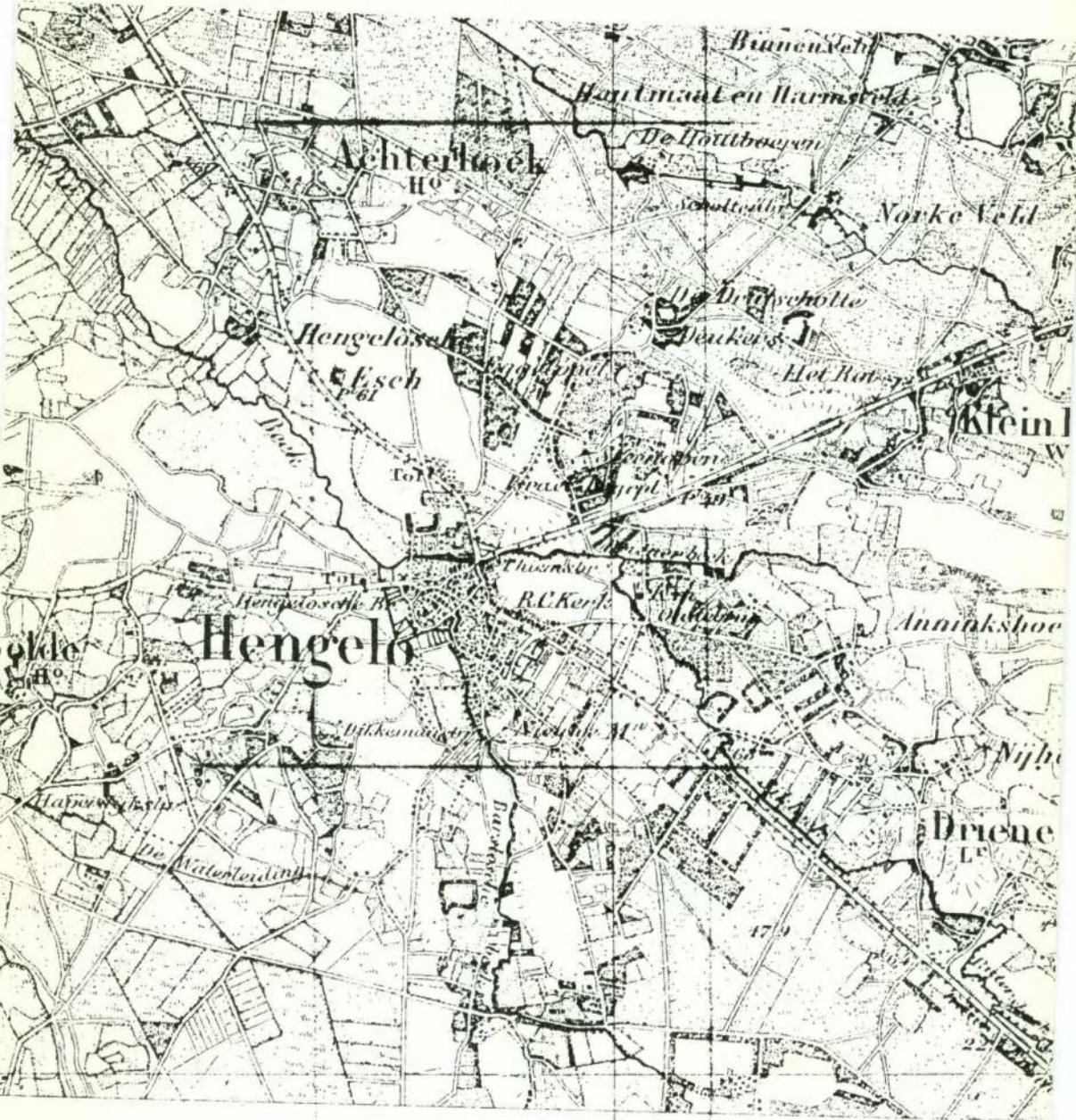
'De oude postweg', waarvan de afsplitsing van de Oldenzaalsestraat is te zien op de 1865 kaart bij 'Paal 49', daartegenover liggen de 'steenovens'.

Verder ziet U de beide zandweggetjes: 'weg van Hasselo naar Hengelo' (thans Dennenbosweg) en 'Voetpad van Herseler naar Hengelo' (thans Beukweg-Uitslagweg). Let U ook eens op de hoge bermen, daar waar de Oldenzaalse straat door de vrij hoge essen van klein Driene is gegraven (thans ter hoogte van de Algemene Begraafplaats).

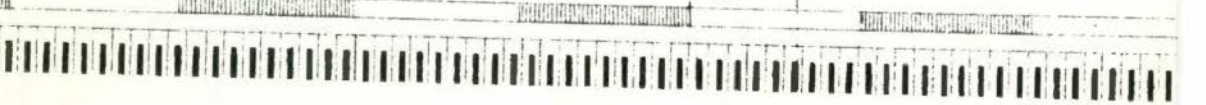
Met behulp van de Hottingerkaart van de vorige aflevering moet het U mogelijk zijn op beide kaartfragmenten terug te vinden 'Het Sladenhuys' en 'de Uitslag'. Veel succes!

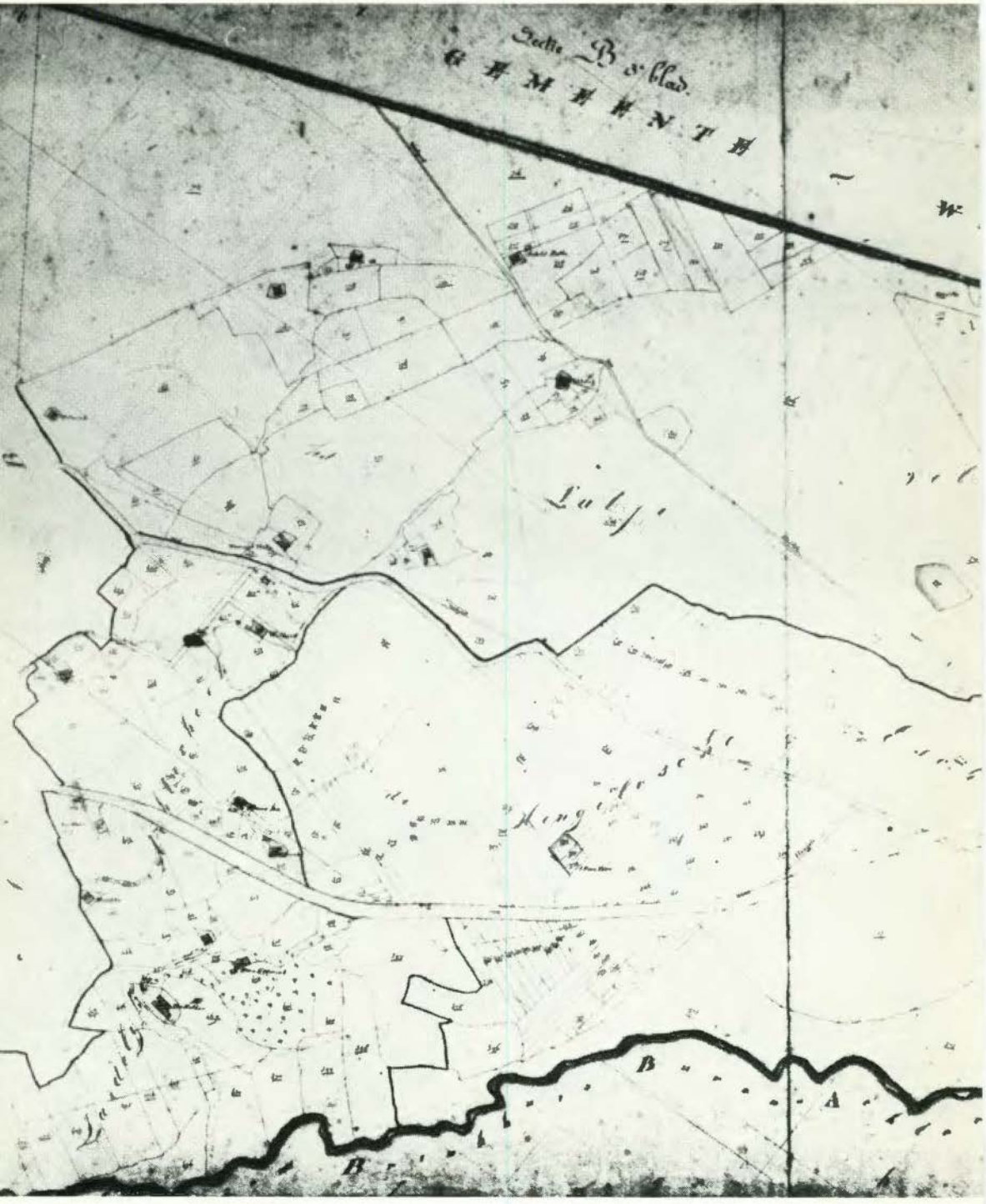
D. J. de Groot

(N.B. Voor de volledigheid is de tekening van de heer Hamer hier nogmaals bijgevoegd. Red.)

50

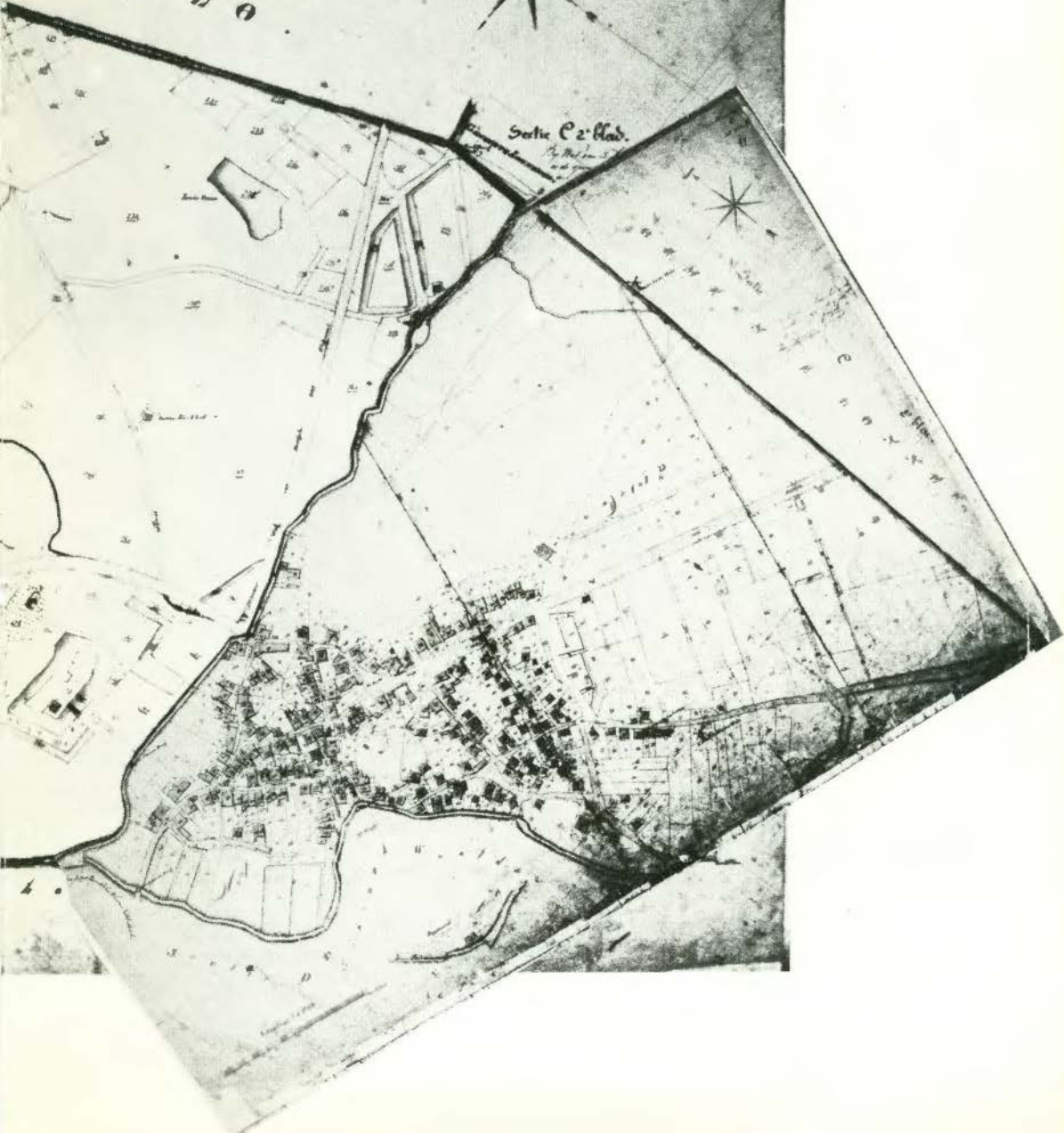
186

Sectie B 4de blad.

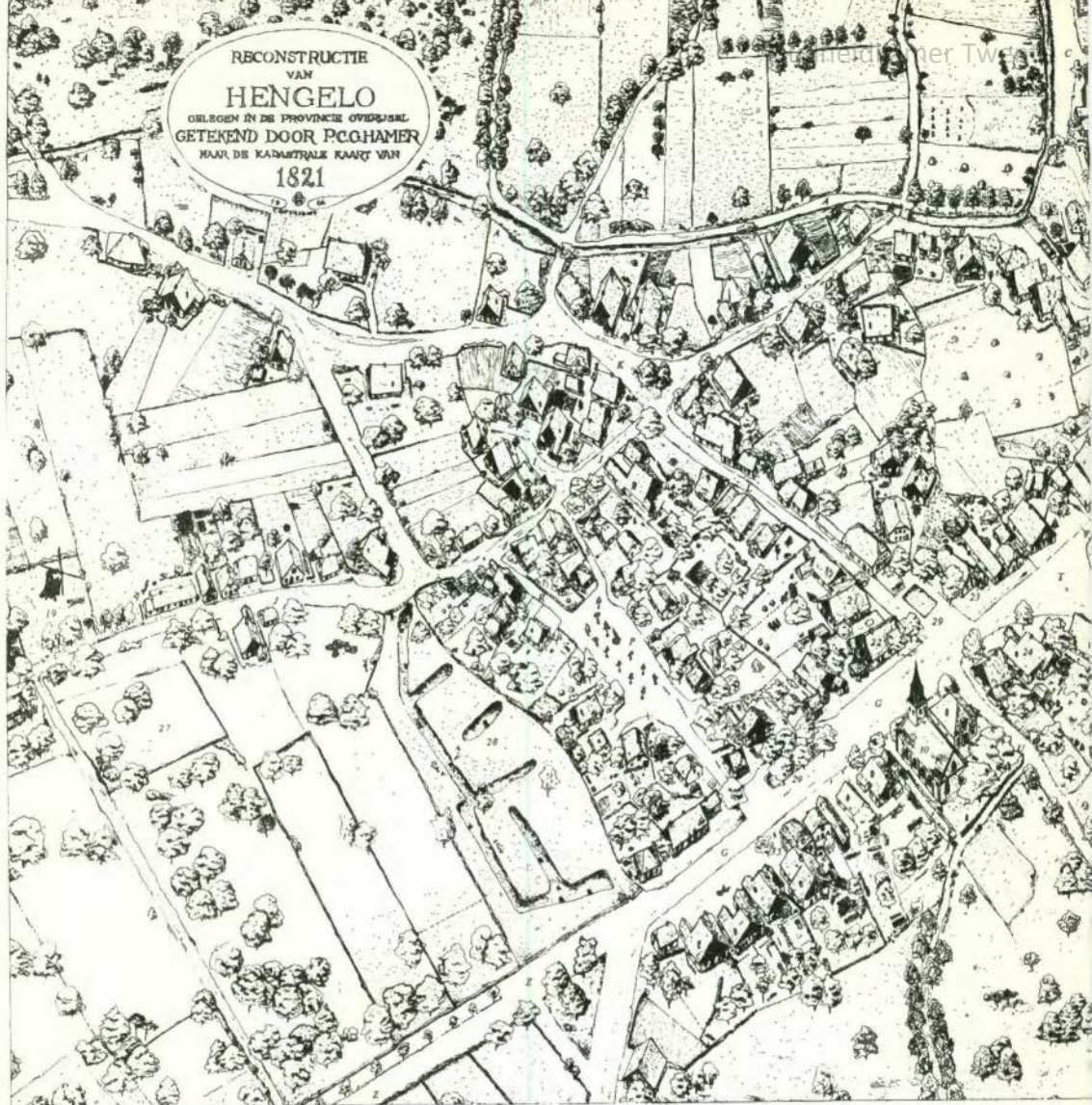
By de ... van ...

Sectie C 2de blad.

RECONSTRUCTIE
VAN
HENGLO
ONTOEGEN IN DE PROVINCIE OVDERRIJSL
GETEKEND DOOR P.C.G.HAMER
NAAR DE KADASTRALE KAART VAN
1821

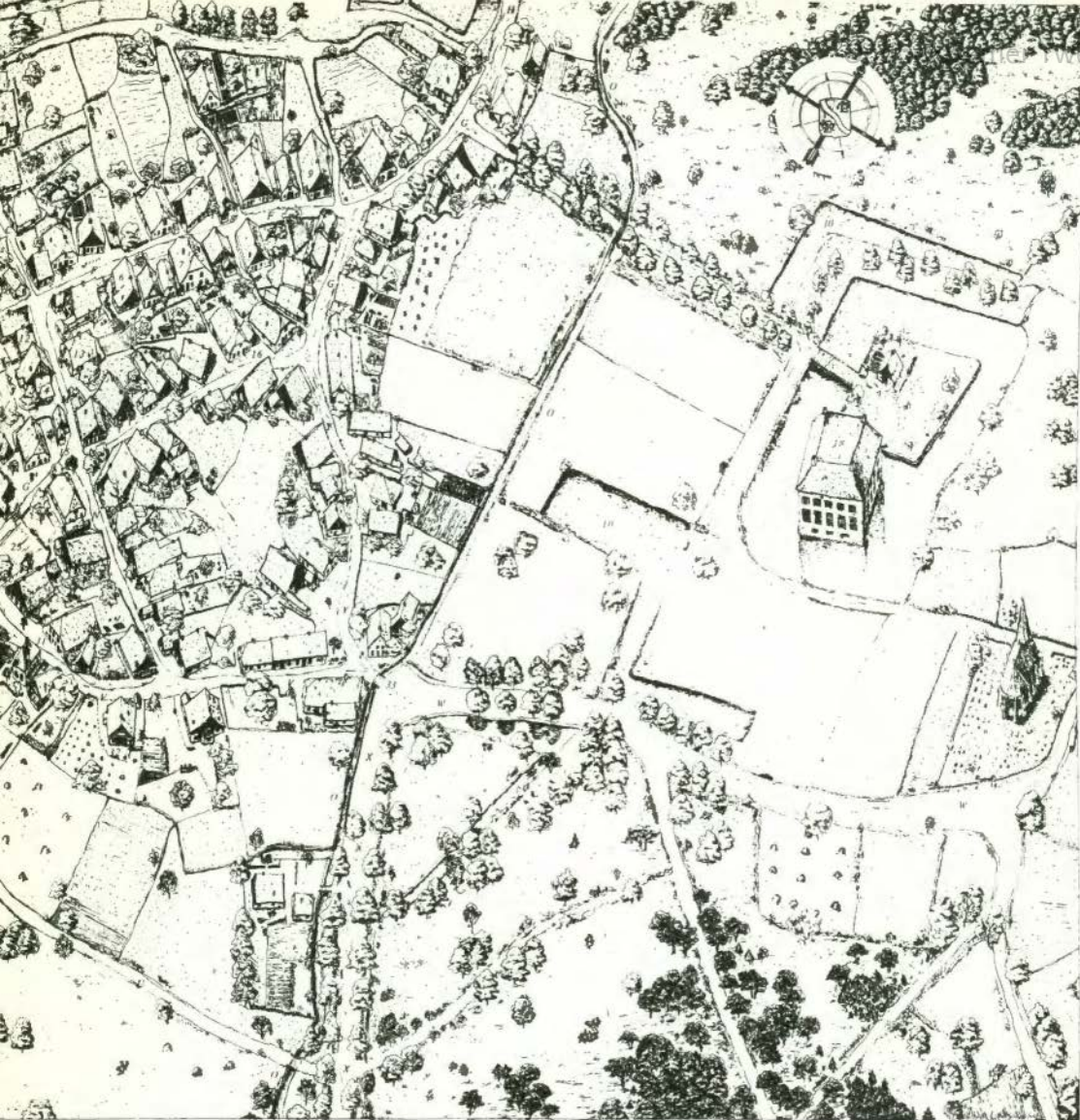

Grag wil ik bij deze kaart een korte voorbating geven. Wie de kadastrale kaart van Hengelo uit 1821 onder ogen krijgt, zal daarop een groot aantal vakjes zien waarvan de toenmalige bebouwing duidelijk is aangegeven.

Dit was voor mij aankleding om na te gaan wat er nog op tekeningen en foto's bekend was van deze panden. Een groot deel der panden was tot het eind van de vorige eeuw nog aanwezig en kwam op het van afbeeldingen voort. Hierdoor was ik in staat van het geheel een reconstructie te maken, dat een beeld geeft van het dorp in vogelvlucht. Uitgaande van de gegevens heb ik een kruisje moeten maken, vanuit welke richting ik dit Hengelo zou moeten zien. Van een deel der bebouwing is niets meer bekend, dit vindt vooral zijn oorszak in de veranderingen die er na 1850 plaats vonden. Hengelo in 1821 kende nog geen industrie op grote schaal en er was nog geen spoorbaan. Het was nog maar sinds kort (1802) een zelfstandige gemeente. Het aantal inwoners bleef betrekkelijk stabiel, in de periode van 1811 - 1820 was dit met drie terug gelopen, nl. van 2847 naar 2841. Men mag daarbij wel aannemen dat de bebouwing ook weinig verandering onderging. Nieuwbouw zal slechts zelden voorgekomen zijn. Van slechts enkele panden is het bouwjaar bekend, daaruit blijkt dat deze in 1821 al vaak meer dan een eeuw oud zijn. Hoe oud de woonplaats zelf is weet men niet, een eerste vermelding zien we in de 15e eeuw. De bevolking van Hengelo in 1821 was geen hoge meer van het eerste so machtige Huis Hengelo. Het Huis was verdelid en vervallen. De landbouw verschaftte een sober inkomen, en er werd slechts een bescheiden huishoudingsbedrijf.

In 1821 had Hengelo nog maar sinds kort een verharde hoofdweg gekregen, en dit so het begin van een ontbinding der streek worden. Welke invloed dit op Hengelo zou hebben, kon men toen nog niet vermoeden.

A	Woolderbeek	N	Eerste Dwarstraat	1	De z.g. Koke-bieken.
B	Beekstraat	O	Drienerbeek	2	De z.g. ter Horsten-bleken.
C	Derde Dwarstraat	P	Telgen	3	Het „Oude Berend ter Horstenhuis“. Voor dat de Doopgezinde kerk (1792) werd gebouwd, werden in dit huis godsdienstige samenkomsten gehouden. Het huis werd het laatst bewoond door Frederika ter Horst.
D	De Marsch	R	Telgenstraat	4	Pand aan de Willemstraat. Voeger was hier de damastweverij van ten Cate gevestigd, thans draadweverij van Ruepert. Het pand dateert vermoedelijk uit de eerste helft van de 17e eeuw.
E	De Marschstraat	S	Frans padje	5	Ligement „De Swane“, vanaf 1802 werden hier de radweverijen gehouden, later kreeg de gemeente de beschikking over een eigen gebouwtje (zie no. 12).
F	Pastoriestraat	T	Merkt	6	Het voormalige ouh „'Nieuwte“, vermoedelijk eind 17e of begin 18e eeuw gebouwd.
G	Langestraat	U	Woonmuurs	7	Pand aan de Pastoriestraat, dat het laatste bewoond werd door de fam. Stoenenbeld; het dateert vermoedelijk uit de 18e eeuw; het pand werd in juni 1968 afgebroken.
H	De weg naar Delden	V	Merktstraat	8	De voegerre woning van dokter Marcus Pool, die omstreeks 1730 in Hengelo kwam, en daarmee de eerste dokter in deze plaats werd. Het was ook tien der eerste joodse families die zich in Hengelo vestigde. Dit pand besmaat nog steeds als Pastoriestraat 43.
I	'n Kattenhoek	W	De weg naar Rome	9	Het z.g. pand Thomassen. Gedelstelijk in de achterbouw opgetrokken uit stenen die afkomstig zijn van Huis Hengelo (zie no. 18). Het pand dateert vermoedelijk uit de 17e eeuw, het deel van de achterbouw begin 18e eeuw.
J	Molenaarstraat	X	De weg naar Oldenzaal		
K	Bruik	Y	Bentheimstraat		
L	Brimkstraat	Z	De weg naar Enechede		
M	Tweede Dwarstraat				

10 Deel der buitengrachten van het Huis Hengelo.

11 De Ned. Hervormde Pastoor.

12 Het eerste gemeenschapshuis van Hengelo. Een gebouwtje van plm. 3 bij 5 meter, inhoudende een vergaderlokaal, orreëstienlokaal, toilet en een tuifhoek.

13 De dorpschool. Hengelo had reeds vanaf 1608 een eigen school.

14 Woonhuis, gebouwd in 1740. Het was het laatst eigendom van Eulderink (Wil'n mans). Het werd omstreeks 1927 gesloopt.

15 Woonhuis waarvan het achtergevelde dienst heeft gedaan als synagoge in Hengelo. Pas in 1838 kreeg de joodse gemeente een eigen synagoge aan de toenmalige Marktstraat.

16 Het pand Langestraat 35, beter bekend als het pand „Lambhoop“. Het is gedeeltelijk gebouwd op grafzerken, die vermoedelijk afkomstig zijn uit de slotkapel (zie no. 34). Dit pand heeft vroeger dienst gedaan als herberg.

17 Bouwhuis van het Huis Hengelo. Desz bleef met een deel der grachten tot 1916 behouden. In dat jaar werd het terrein door de Heemaf aangekocht en het huis gesloopt.

18 Huis te Hengelo. Het wordt onder deze naam in 1457 voor het eerst genoemd. Het oorspronkelijke huis werd in 1596 verwoest, daarna werd het pas in 1613 weer opgebouwd en verfraaid. Vermoedelijk is het Huis in het eerste kwart der 18e eeuw verbouwd met dit rechtehoekige bouwwerk. Stouwen die bij deze verbouwing vrij kwamen zijn toen waarschijnlijk verwerkt aan de panden no. 9 en 32.

19 Op 19 juli 1830 werd het Huis met de gronden verkocht, waarna het Huis (dat reeds erg vervallen was) werd gesloopt.

20 De molen aan de Molensstraat. Deze molen waasde op 4 december 1724 om, doch werd weer opgebouwd en bleef er tot 1860 staan. Daarna heeft deze molen nog tot 1923 in weerwil gestaan.

21 Huis van de Molensstraat. Het laatste was hier een smederij in gezelschap van J. Arends (Schiedsknaam). Het huis dateerde vermoedelijk uit de 18e eeuw, het werd gesloopt in 1911.

22 Het huis waarin op 28 augustus 1701 Wolter ten Cate werd geboren. Hij werd later een der grondleggers van de Hengelose industrie.

23 De singiersterij van Subertus ten Winkel. Hij was in 1788 te Tubbergen geboren en oefende in de eerste helft van de vorige eeuw hier zijn bedrijf uit; hij werd later door zijn zoon Stephanus opgevolgd.

24 Hotel „De Zon“. Hier vond op 10 juli 1832 de historische ontmoeting plaats van Willem de Clercq en Thomas Ainsworth, die het begin vormde voor de Twentse textielindustrie.

25 Logement „Snoep“. Desz had in die dagen een eigen bierbrouwerij.

26 De ruïn van de Jan. Wilkate, die in het begin der jaren zettig van de vorige eeuw door de gemeente werd aangekocht voor de bouw van het Gemeenschapshuis.

27 Woonhuis met „kloppenhuus“ aanbouw. Bij de sloop van dit pand in 1957 bleek dat het huis uit 1669 dateerde.

28 De Soldatenkamp of Schutterskamp, waar vanaf oktober 1815 de schutterij zijn oefeningen hield.

29 De Veldbleek.

30 Brandgracht.

31 De Lambertuskerk. Desz werd gebouwd in 1795, en gewijd door kapelaan Louwrentus Gelink in 1796. Deze kerk werd in 1889 gesloopt, daarna werd in maart 1890 de eerste steen gelegd voor de tegenwoordige Lambertuskerk. Deze kerk werd op 29 juli 1890 in gebruik genomen.

32 De Doopsgezinde kerk, gebouwd in 1792. Reeds had men sinds 1709 een huis aan de Brinkstraat, en het ter Horstenhuis (zie no. 3) tot vergaderplaats gehad.

33 Het s.g. pand „Snijders“. Bij de sloop van dit pand in juni 1968, kwam een boog te voorschijn met het jaartal „1728 den 6 mars“. Deze boog maakte deel uit van de oorspronkelijke voorgevel.

34 Thiensbrug. Voor het eerst vermeld in 1567 als „de brugge to Hengelo“.

35 Kapel van het Huis Hengelo. Deze kerk werd voor het eerst vermeld in het begin der 16e eeuw, deze was ook aan de N. Lambertus gewijd. In de eerste helft van de 17e eeuw werd de kerk aan de Hervormde gemeente toegewezen, desz heeft het gebouw tot plm. 1838 in gebruik gehad. Daarna kreeg de gemeente de beschikking over een nieuw godshuis aan de Deldensstraat en liet het bouwvallige kerkgebouw slopen.

36 Hotel „De Halve Maan“.

Het grafveld 'De Waarbeek'

In het archief van D.J.F. Wilmink bevindt zich een plattegrond van een gedeelte van Hengelo waar het grafveld 'De Waarbeek' is geprojecteerd. (fig. 1 op bijgaande schets). Daar dit officiële voorstelling beoogt de te zijn, zoals het ook bij de gemeente goetereerd staat, meen ik te moeten wijzen op de onvolledigheid van deze voorstelling.

Het is de vraag of er één groot grafveld is geweest of twee kleinere. Een vraag die wel nooit beantwoord zal worden, maar dat een gedeelte van het genoemde grafveld 'De Waarbeek' lag bij het erf en de beek van die naam is wel zeker (fig. 2). Mr. G.J. ter Kuile spreekt van: 'Hier bij de Waarbeek. De gebroeders H. en J. Smink, zoons van de laatste boer op de Waarbeek, vertellen dat bij het omploegen van de heide, daar waar nu het bedrijf 'Gietart' staat, zij als kind daar wel een emmer vol scherven bij elkaar hadden gezocht. Waar die zijn ge-

bleven en uit welke tijd ze dateren, blijft een vraagteken. Ook wist een lid van Oold Hengel nog, dat men aan de overkant van genoemd terrein, aan de Pruisischeveldweg, daar waar nu de z.g. Witte huisjes staan, ook urnen waren gevonden. Dit levert geen bewijs van één groot grafveld, echter wel dat de officiële voorstelling van grafveld 1, aangevuld dient te worden met grafveld 2, volgens bijgaande schets.

Het grafveld 1, ligt op een km. afstand vanaf de Waarbeek, aan de Sikbeek. Zonder vermelding van grafveld 2, is de naam 'De Waarbeek' fout gekozen. De foto is van een schatgraver in genoemd grafveld.

H.J. Eising

Literatuur:

Dr. C.C.W.J. Hijzeler - De ligging en spreiding van de urnengraven in Twente en naaste omgeving.

G.J. ter Kuile - Twentsche Oudheden.

Weer eens: de Oldemeule bij Hengelo

In 't Inschrien van april 1970 schreven we over 'Tien Jaren Oeler Watermolen': tien jaren krantenkoppen, bij artikelen over het wel en wee van de steeds meer vervallende molen. Tot het heugelijke jaar 1970 waarin met de herstelwerkzaamheden werd begonnen.

De molen is nu al meer dan vier jaren geleden gereed gekomen: in mei 1971 werd ze 'in gebruik(!) gesteld' om daarna weer aan haar lot te worden overgelaten, stilstaand en wel. Merkwaardig bij deze restauratie is het feit, dat aan het stuwwerk en de kaden boven de molen niets is gedaan. De gevolgen hebben niet al te lang op zich laten wachten: bij laag benedenwater is goed te zien, hoe het water van boven de stuw 'ergens' doordringt in de molenfundamenten om beneden, tussen de Bentheimer stenen door, weer naar buiten te stromen. Erg bevorderlijk voor de levensduur lijkt ons dit niet, maar het kan - aldus van officiële zijde vernomen - geen kwaad. En het niet gerestaureerd zijn van het stuwwerk, en het nog maar steeds niet gerestaureerd worden, is een zaak van Hoger Touwtrekken tussen officiële instanties. Wie 't kan en durft, mag het uitzoeken en dán zeggen.

Nu hebben zich er de laatste maanden watervervuilende gebeurtenissen afgespeeld, zó vervuilend, dat in de Oelerbeek overal lagen slib op de bodem zijn neergevleid. Zelfs tot helemaal boven de Noordmolen op het landgoed Twickel ligt de beekbedding zo goed als dichtgeslibd. Maar het Waterschap gaat nu baggeren. Zou zich hier nu niet een pracht gelegenheid voordoen, meteen het werk aan de stuw ter hand te gaan nemen, en ook van de kaden boven de molen??? Zoals de molen er nu bij staat, keurig opgepoetst maar ongebruikt, zal een nieuwe - en nog duurdere - restauratie een kwestie van tijd zijn. Wordt e.e.a. in orde gebracht, dan is het niet ondenkbaar (om geen sterkere uitdrukking te gebruiken) dat er weer mee gemalen wordt. Iets voor een reformwinkel?

Boek en Blad

Adriaan Buter, Portret van Enschede

Goede portretschilders bezaten de kunst hun object zo goed mogelijk uit de verf te laten komen, alsmede aan hun portretten iets eigens toe te voegen, wat men zou kunnen aanduiden met 'eigen stijl'. Wel, Buter heeft met zijn Portret van Enschede beide gerealiseerd.

Enschede komt goed uit de verf, maar daarbij heeft Buter dan ook letterlijk alles van stal gehaald wat daartoe kon bijdragen.

Inderdaad geeft hij hoofdlijnen uit de geschiedenis van Enschede weer, maar die lijnen verschillen wel van tijd tot tijd van dikte. En juist bij die 'verdichtingen' vinden we de eigen stijl, de interesses van Buter zelf: Geologie, wat archeologie, volkskunde en de sociaal-industriële geschiedenis.

Men zou het verwijt kunnen maken, dat op wat plaatsen hier te diep op ingegaan wordt, maar het is juist, bijvoorbeeld als het om geologie en archeologie gaat, de verdienste, dat Buter een stuk geschiedenis, waar velen geen kaas van gegeten hebben, weet te presenteren op een zo lezenswaardige en boeiende wijze, dat dan ook dat stukje Enschedese geschiedenis ineens meebeliefd kan worden. Want zoutwinning en Laag van Usselo zijn Enschedese zaken.

Een andere hoofdmoot uit dit Portret is de sociaal-industriële geschiedenis, ingezet na de brand van 1862. De ontwikkelingen tot in het heden worden op de voet gevolgd, de goede en de kwade zaken ervan worden ons duidelijk en overzichtelijk uit de doeken gedaan. Goede zaken in de vorm van werkgelegenheid, ontwikkeling, stadsparken, musea etc. Kwade zaken, waar het gaat om onderdrukking van de arbeidende bevolking. In mijn ogen is Buter er in geslaagd om die honderd jaar industriële geschiedenis objectief weer te geven en ik acht dat een verdienste.

Buter zegt zelf al, dat zijn boek geen historie van Enschede is. Dit is juist wel plezierig, immers het merendeel daarvan is reeds beschreven. Het nuttige van het Portret van Enschede is, dat Buter met reuzestappen door de reeds meermalen geschreven historie van Enschede is gestapt waarbij hij gestopt is bij die facetten, welke voor velen onvoldoende nog belicht waren.

In het laatste hoofdstuk vinden we een overzicht van de pogingen welke ondernomen zijn om te komen tot diverse regionale verbanden, aanvankelijk op cultureel gebied, maar thans ook op bestuurlijk gebied.

Twee aanvullingen. Op pag. 29 wordt gesteld, dat bij weten van de schrijver geen ijzerwin-

ning voor de metaalindustrie in Twente is geweest. Dat deze er wel geweest is vond ik in het huisarchief van het erve Eulderink in Usselo, waar diverse stukken uit het einde van de vorige eeuw hiervan gewagen.

Op pag. 54 volgt Buter de verklaring van Van Deirse voor de naam Lammerink. Deze is thans achterhaald door de verklaring van Hekkt (Zie B. J. Hekket, Oost Nederlandse familienamen, eveneens hier te bespreken). De prijs van dit alleszins aanbevelenswaardige boek bedraagt f 19,75.

Een uitgave van Twents-Gelderse Uitgeverij W. G. Witkam te Enschede.

J.J.H.M.

J. Diesveld, Narus van Veen

De omslag van dit boek vermeldt o.m. het volgende: 'Deze folkloristische boerenroman uit het Liemerse Land geeft een goed beeld van hoe het rond 1900 toeging op het platteland, met al zijn oude gebruiken, zijn opvattingen over huwelijk en verkering, leven en dood; over de verhouding tussen boer en knecht, en de boeren onderling.

Het boek is in het Nederlands geschreven. De gesprekken zijn meest in de streektaal. Dialectwoorden in een woordenlijst verklaard. Hierdoor is het boek voor iedereen toegankelijk.

Dit goed geschreven verhaal met zijn rijke en afwisselende inhoud is het aanschaffen alleszins waard'.

Na lezing van het boek moeten wij constateren dat daarmee geen woord teveel gezegd is. Bovendien biedt het verhaal, buiten specifiek Liemerse zaken, in feite een beeld van het boerenleven, zoals dit eigenlijk wel gold voor geheel Oost-Nederland. Voor mijzelf tenminste gingen een groot aantal verhalen, zoals ik die wel eens gehoord had 'van vroeger', opnieuw weer leven.

We ontmoeten er de boerenbevolking van rond 1900, rijk en arm, getekend in haar grootheid, maar ook zeer vaak in haar kleinheid. De kleinheid zien we dan vooral in samenhang met het vasthouden aan het oude gebruik en het willen handhaven van de plaats waarop eenieder door geboorte gesteld was. Dit maakt, dat het boek op diverse plaatsen een 'harde' indruk maakt, maar we moeten dan beseffen dat gewoon de realiteit van het toenmalige leven aan ons wordt voor-gezet.

Ik ben sterk geboeid geraakt door deze roman, die niet alleen roman is maar ook een tijdsdocument, zo sterk, dat ik haar reeds herlas en nog wel weer zal herlezen.

Ik hoop, dat velen kennis zullen nemen van dit werk, waarin een samenleving wordt geschetst die wij sinds enkele tientallen jaren achter ons hebben liggen en die hier en daar misschien nog doordringt in onze huidige samenleving.

Het boek is uitgegeven door de Twents-Gelderse

Uitgeverij W. G. Witkam te Enschede. De passende tekeningen zijn goed verzorgd door Geert Meinen. De prijs bedraagt f 23,50.

J.J.H.M.

B. J. Hekket, Oost Nederlandse familienamen

De schrijver van dit boek is voor de Inschriener geen onbekende, gezien zijn vele naamkundige bijdragen in de diverse nummers van dit blad. Voor het grotere publiek is hij evenwel vooral bekend door zijn naamkundige rubriek in het dagblad Tubantia. Dit boek is geen bundeling van reeds verschenen artikelen. Hekket heeft gekozen voor een nieuwe benadering die mij wel prettig aandoet.

Hij begint met een inleiding over de achternamen, over hun ontstaan en het wedervaren van de achternamen in de loop der tijden, waarbij ook de verbinding wordt gelegd met diverse ontwikkelingen in de taal.

Het is, dacht ik, de grote verdienste van Hekket, dat hij in de naamkunde ook de Angelsaksische namen als vergelijkingsmateriaal heeft gebruikt en daardoor tot vaak nieuwe, zinvolle verklaringen is gekomen. Hij tikt dit zelf wat terloops aan op pag. 9, maar het is, meen ik, van belang dit hier nog eens duidelijk te vermelden.

Na de Inleiding volgen een overzicht van gebruikte afkortingen, een lijst van Oudsaksische en Germaanse woorden met hun betekenis, een lijst van enkele moeilijk vindbare namen, waarin verwezen wordt naar de namen, waarbij ook deze worden behandeld. Daarachter staat een 'Korte bibliografie'.

Dan volgt, alfabetisch, de lijst van de namen met hun behandeling. Die behandeling is zodanig, dat Hekket steeds de namen terugvoert op hun oudste spellingsvormen en die spellingsvormen dan ontleedt in hun bestanddelen. De betekenis van de bestanddelen kunnen we dan terugvinden in de 'Lijst van Oudsaksische en Germaanse woorden'. Hierdoor wordt voorkomen, dat bij de behandeling der namen steeds weer opnieuw dezelfde bestanddelen vertaald moeten worden. Bovendien wordt bij de behandeling aangegeven waar die naam wordt aangetroffen, d.w.z. in welke buurtschap. Deze situering der namen is evenwel niet volledig, hetgeen ook nauwelijks mogelijk is als we weten dat sommige namen op misschien wel 50 verschillende plaatsen worden aangetroffen.

De enige zwakte die ik in dit boek heb kunnen proeven is de onbekendheid van Hekket met de historie van Oost Nederland en zijn geografische onbekendheid met de objecten. Hierdoor ontstaan soms 'studeerkamerverklaringen', waarvan ik er enkele wil noemen.

Mullink zou volgens Hekket ontstaan zijn uit Mulo of Muli; het is echter bekend, dat bij alle genoemde erven een watermolen heeft gelegen, zodat aannemelijker is dat de namen afgeleid zijn van het woord 'molen', in het Twents 'mölle'. Van Holzik

zegt hij, dat de naam alleen voorkomt in de combinatie Lutje Holzik; evenwel naast Lutje Holzik ligt nog thans het erf Holzik in de Enschedese Esmarke.

Verveld, in 1350 Vorenveld, kan inderdaad 'varenveld' betekenen, maar gezien de geografische ligging, vanuit Enschede 'voor het veld', lijkt deze laatste naam aannemelijker.

Het lijkt me echter een onmogelijke opgave om van Hekket te vragen om van elke erfnaam ook nog de historische en geografische achtergronden na te gaan, zodat we hem dit soort onvolkomenheden gaarne vergeven.

Tenslotte nog een wellicht interessante aanvulling op het gestelde op pag. 7, over het overgaan van de uitgang -ing op -man of -er. In een aantal gevallen heb ik kunnen vaststellen dat deze nieuwe uitgang ontstond na een huwelijk, waarbij de in trouwende man de naam van het erf overnam, bijvoorbeeld in de achttiende eeuw bij het erve Wesseling in Broekheurne (Enschede). Daar trouwde een jongeman Geesing in bij de erfdochter Wesseling. Vanaf dit moment treffen we Geesing en het erf aan onder de naam Wesseler. Mijn ervaring is nu, dat in dergelijke gevallen rond Enschede de uitgang -ing vervangen werd door -er, terwijl in Losser en De Lutte dan -ing vervangen werd door -man.

Al met al heeft Hekket ons hier een prachtig boek verschaft, dat in het bezit zou moeten zijn van elke belangstellende voor het streekeigene van Oost Nederland.

Het boek is uitgegeven door de Twents- Gelderse Uitgeverij W. G. Witkam te Enschede.

De prijs bedraagt f 29.75 hetgeen waarlijk niet te veel is voor een zo waardevol boek!

J. J. H. M.

C. P. F. van de Werfhorst, Härfstbleujers

In dit bundeltje treffen we aan 32 gedichten van deze Nijverdalse dichter, geschreven in dialect. Hoewel ondergetekende zich niet bevoegd acht om een oordeel uit te spreken over de literaire waarde van deze bundel, moet het mij toch beslist van het hart, dat ik hier een aantal gedichten aantrof, die ik met genoegen heb gelezen en herlezen. Het waren vooral de gedichten, waarin Van de Werfhorst de natuur in haar diverse verschijningen uitbeeldt, alsmede enige gedichten welke geïnspireerd zijn op zijn geloof. Het was fijn om dit te lezen.

Andere gedichten, boertiger van opzet, waren in mijn ogen wat grover en wat minder geslaagd. Ik hoop in de toekomst meer van de eerstgenoemde gedichten van Van de Werfhorst te mogen lezen.

De prijs van deze bundel bedraagt f 4.50. Uitgave van Twents-Gelderse Uitgeverij W. G. Witkam te Enschede.

J. J. H. M.

M. Hagreis-Post, 't Spinweel

Ook hier wordt ons in dialect een dichtbundel gepresenteerd, nu van een Hengelose dichteres. Uiteraard blijft ook hier staan, wat ik bij V.d. Werfhorst stelde t.a.v. literatuur.

Als men zo twee dichtbundels voor zich krijgt, heeft men onwillekeurig de neiging tot vergelijken. Ik bespeurde als voornaamste verschil, dat Mevr. Hagreis wat 'gevoeliger' weet te schrijven, zoals dit o.m. tot uitdrukking komt in 'Sanke's Kesfeest'. Bovendien krijgt men de indruk dat zij iets vrijmoediger met de schrijfstift omgaat, minder naar woorden hoeft te zoeken. Ook kan zij m.i. gemakkelijker haar objecten vinden.

Ook van M. Hagreis-Post hoop ik nog meer onder ogen te mogen krijgen.

De prijs van deze leeswaardige bundel bedraagt f 4.50. Een uitgave van Twents-Gelderse Uitgeverij W. G. Witkam te Enschede.

J. J. H. M.

Verenigingsnieuws

In het **Textielmeseum, Espoortstraat 182 te Enschede** wordt vanaf 21 januari tot 3 mei 1976 een expositie gehouden onder de titel: **VÉÉL OVER POPPEN**.

Het hoofddaccent van deze tentoonstelling is gelegd op de pop als speelgoed, zoals dat door vele eeuwen heen en in verschillende landen en culturen in en buiten Europa is vervaardigd. Maar daarbij zijn nog enkele aspecten getoond van het mensbeeld, dat de pop uiteindelijk toch is en dat, althans in zijn oorspronkelijke vorm, een andere functie in diverse culturen heeft gehad en soms nog heeft.

Speelgoed uit vele eeuwen (het oudste is een Egyptisch speeltje van bijna 4.000 jaar oud) en uit diverse landen en culturen vullen de vitrines. Een klankbeeld geeft nog extra informatie.

Openingstijden: dinsdag t/m zaterdag 10-12, 14-17 uur; zondag 14-17 uur; maandag gesloten, **zondag geen klankbeeld**.

Gehoord en gelezen

Twentsche Courant 1975

15.9 Zilveren kloot blijft ten noorden van het kanaal; 17.9 Enorme zwerfkei in bodem van Dolphia blootgelegd; 22.9 Barones van Twickel overleden; 22.9 Kasteel Twickel blijft levend centrum Delden; 22.9 In memoriam de Barones van Twickel; 26.9 Erve Spölmink wordt gesloopt (Lonneker); 27.9 Twents woordenboek van 88-jarige auteur; 30.9 Los hoes afbreken en elders opbouwen (Abbinkwönnner Usselo); 6.10 Grenzen van het dialect bepaald door taalwil; 8.10 Gemeentehuis is verkocht (Ambt Delden); 10.10 Deldense stadskern krijgt zijn oude karakter terug; 17.10 Pelmolen Rijssen in oude glorie; 18.10 Haast met restauratieplan monument Elderinkshuis; 18.10 Weekend: monumentenbijlage; 22.10 Commissaris zet Weerselo eens flink in het zonnetje; 23.10 Het Stift glimlachte; Nooit zal hier de tijd blijven stilstaan; 23.10 Jonge archeologen zoeken naar kerk-fundamenten (Lossler); 24.10 Witzielke bedreigt hoeven langs de Regge; 25.10 St. Maartenstoren geeft haar geheimen nu prijs (Lossler); 27.10 Paardekracht voordeliger; 27.10 R. de Jong: Maak van St. Jozefkerk waardig cultuurmonument; 31.10 Water- en windmolens doen het weer goed; 3.11 Age Scheffer: staking 1931 door fabrikanten uitgelokt; 8.11 Historische band met Twente (geslacht Droste te Vischering); 11.11 Handhaving Jozefkerk financieel niet mogelijk; 12.11 Oude sluis wordt hersteld (kanaal Almelo-Nordhorn); 14.11 Zusters Franciscanessen eeuw lang in Denekamp; 15.11 Gildehaus geeft nog brood voor stenen; 21.11 Twee molens en veel boerderijen rond Goor; 28.11 Voorlopig herstel Lonneker molen; 4.12 Bonkenhoeves Lossler grondig opgeknapt; 6.12 Haaksbergen eindstation MBS; 10.12 BNA wil ogen openen voor 'bijnamonumenten'; 11.12 Erve Binkhorst behoort tot de oudste erven in Twente.

Serie H. Haverkate 'Groeten uit Delden': 19.9 Van der Worp, kunstschilder te Delden van 1907-1939; 10.10 Carelshaven; 3.11 High Society; 17.11 De duivenmelker; 5.12 Hotel De Zwaan.

Tubantia - Dagblad van het Oosten 1975

22.9 Barones van Twickel overleden (verder diverse artikelen over Twickel); 24.9 Sobere begrafenis baronesse Twickel; 30.9 Twee kraanwagens lichtten enorme zwerfkei in Dolphia; 7.10 Joan Gelderman overleden (Oldenzaal); 9.10 Pancratiustoren twee weken zonder wijzerplaten (Haaksb.) 15.10 Wordt Ledeboerpark landschapsmuseum? (Ensch.); 16.10 Pelmolen draait weer

na twee jaar restauratie; 17.10 Pelmolen in gebruik; 18.10 'Bewaken ruimte rond molens is gewoon moeten'; 22.10 Stifhuizen in Weerselo in gebruik; 23.10 Kerkvoogdij hervormde gemeente kreeg monumentenprijs en geld (Weerselo); 1.11 Vorst van Bentheim leeft van bosbouw en pachtgeld; 6.11 Laatste Lös hoes ondanks voorwaarde toch verkocht (Abbink wönnner Usselo); 7.11 Groeit rond open vuur van 't Everlo' een nieuwe Twentse Schrieverskring?; 14.11 Zusters Franciscanessen een eeuw lang pioniers (Denekamp-Noorddeuringen); 22.11 Alb. Jans maakt sigaren nog met de hand (Almelo); 27.11 Laatste los hoes naar Ledeboerpark (Abbink wönnner); 29.11 Midwinterhoorn is weer te beluisteren; 17.12 Nicolaramen geplaatst in kerk Tubbergen.

Serie G. J. Eshuis 'Rons Huurne, Loo en Heksel (Wierden)': 6.9 Ook een gemeentewapen is conjunctuurgevoelig; 13.9 Oude pleisterplaats aan de weg en 'Wedervoert'; 20.9 Abraham Nijhof, stamvader Wierdense predikanten; 27.9 Kerk en herberg waren vroeger onafscheidelijk; 4.10 Oudhoevige Wierdenaren bleven r.k. geloof trouw; 11.10 De Meijer en de Schout, als brouwers concurrenten; 18.10 Het Erve Staman behoorde vroeger in Hof van Delden; 25.10 't Eshuis als monument opgenomen in nieuwbouw; 1.11 't Beernink in de Huurne was eens dienstmanshuis; 8.11 Langs de Rijssensestraat verdwenen veel oude erven; 15.11 Aaltink werd 'Dinahoeve' en Flierkamp verdween; 22.11 'De Wever' laag aan Götte en oude dodenakker; 29.11 Kippershoek was vroeger zelfstandige woonbuurt; 6.12 'De Haar', boeren- bedoening in parkachtig landschap; 13.12 Hield men op 't Hesseling vroeger schippersherberg?

Serie B. J. Hekket 'Wat betekent?': 13.9 Pleijhuis; 20.9 Rouweler; 11.10 Dingshof; 18.10 Ubbink; 25.10 Op de Weegh; 8.11 Buren; 22.11 Rijssen; 29.11 Stokebrand; 13.12 Alink.

Rubriek 650 jaar Enschede (art. van hist. belang): 8.11 Mysterie van de vier leeuwen nu opgelost; 22.11 Historie en orde van een verdwijnend huis; 13.12 Rijksmuseum Twenthe toont 'Enschede 650'.